

פרק נג

מעוברת ביום הכיפורים

מעוברות ומניקות

א. מעוברות ומניקות, מתענות ומשלימות ביום הכיפורים*. מעוברת שיש לה בעיה רפואית, יש לה לשאול לרופא לפני יום הכיפורים אם יכולה לצום. ואם אין שם אלא רופא נכרי, יש להתיישב ולדון אם אפשר לסמוך עליו, מאחר ובימינו אומרים הרופאים על כל חולי קל, שאם תתענה תסתכן. כמו כן צריך עיון אם אפשר לסמוך על רופא יהודי שאינו צם ביום הכיפורים ומחלל שבת מחמת אפיקורסות. והדבר תלוי בראות עיני המורה².

מעוברת שהריחה

ב. מעוברת שהריחה ריח מאכל³ ופניה נשתנו⁴ (או שפניה לא נשתנו, אולם אמרה צריכה אני לאכול⁵) לוחשין⁶ לה באזנה⁷ שיום כפורים הוא⁸,

א. סימן תרי"ז א'.

ב. סימן תרי"ח באו"ה ד"ה "חולה".

ושמענו מהגרי"ש אלישיב זצוק"ל, שאם רופא החשוד לעבור על דברי תורה אומר שיש חשש סכנה, חייבים לשמוע לו, כל זמן שאין מי שיחלוק על דבריו, מאחר ודבריו עושים לנו עכ"פ ספק והרי גם ספק פקו"נ דוחה יו"כ. ודברי הבאו"ה נאמרו לענין שלכתחילה יש להתייעץ עם רופא שומר תורה, אבל בדיעבד, אם לא התייעצו ברופא שומר תורה, אי אפשר להתעלם מדבריו של הרופא שאינו שומר תורה, ועיין באלף המגן סימן תרי"ח ו'. וראה עוד להלן פרק נ"ד הערה י'.

ג. סימן תרי"ז ב'. והמהר"ם חביב בתוספת יום הכיפורים יומא דף פב. כתב שאפילו אם לא הריחה אלא שהזכירו לפניה איזה מין פירות ונתאוותה לאכלם, דינה כהריחה.

ד. וענין "צריכה אני", יעוין הגה"מ פ"ב מהלכות שביתת עשור וברא"ש יומא פ"ח סימן י"ג, שכתבו שיש גאונים שפסקו דדוקא כשאמר אם לא אוכל אסתכן. אבל ר"ת נחלק עליהם וז"ל, "וכי חולים נביאים הם או בקיאים הם, אלא כיון שיודע החולה או החיה שהוא שבת או יום כפורים ואמר אני צריך ואיני יכול לסבול מחמת החולי, מאכילין אותו, אפילו סבורים שהחולה אינו מסוכן, וכן האשה" (ועיון במוספים וביאורים בסוף הספר סימן ל"א). ומהמשנ"ב בסימן תרי"ח ס"ק ה' ושעה צ"ו משמע דפסק כר"ת, וצ"ע.

אם נתקררה דעתה בזכרון זה, מוטב^ה, ואם לאו מאכילין אותה עד שתתישב דעתה^ט. ואין הבדל בין אם היא בתחילת ההריון או בסופו^י.

מעשה בגאון אחד זצ"ל שנשלח לסיביר על ידי השלטונות. לימים כשסיפר אותו מעשה, אמר שחושב שסיבת גלותו היתה שפעם אחת בהיותו רב בא לפניו אדם צעיר שנראה בריא וחסון ושאלו האם מותר לו לאכול ביום הכפורים? השיב לו שישכב קצת וינסה להשלים את הצום, האיש עשה כדבריו ונפטר ר"ל. ואמר אותו גאון שחושב שהגלות נגזרה עליו, לכפרה על הריגתו אדם בשגגה.

ה. יש מביאים בשם הבשמים ראש סימן שנ"ג, שבזמן הזה אין לוחשין. וצ"ע אם אפשר לסמוך על זה, שכידוע רבים מפקפקים על ספר זה. יעוין פרשת מרדכי סימן ה'.

ו. לשון "לוחשין לה" מסתבר שהוא מלשון לחש וסגולה, וכמו ששנינו "לוחשין על נחשים ועקרבין שלא יזיקו", הובא בסימן שכ"ח מ"ה. ויש שכתבו שלחש זה הוא סגולה ואינו מועיל בטבע ורק ביוהכ"פ מועיל ולא במי שהריח מאכלות אסורות וכדלהלן. ומה שכתוב לוחשין "באזנה", יתכן שהוא כדי להשקיט תאוותו של העובר, שהוא הגורם לסכנה, כדפרש"י ביומא דף פד. הביאו שעה"צ תרי"ז א'. ושמענו מהרב ש. סלוביטצקי, שאולי לשון "לוחשין באזנה" בא להורות שילחשו לה באזנה בנחת ולא בגערה וברבים, כדי שלא תמנע מחמת בושה מלומר שצריכה לאכול ותסתכן.

ז. וכתב המאירי "כשלוחשין לה מענין היום, מצרפין בדבריהם הבטחה על העובר, שאם תתישב דעתה, תהיה בטוחה על עוברת שתהיה יראת שמים מצויה בו". הביאו שעה"צ תרי"ז ג'.

ויעוין אשל אברהם סימן תרי"ז שכתב שהלחישה נאמרה רק ביום הכפורים ולא בימות השנה כשהריחה מאכלות אסורות, דשאני יוהכ"פ דיש היתר לאיסורו ואולי תמתין ותאכל בהיתר. ובספר בית שערים כתב טעם אחר, משום שבכל איסורי תורה אין לה חטא אם תאכל, כיון שהיא חולה שיש בה סכנה, אולם ביוכ"פ, אם תאכל תחסר לה כפרה, לכן משתדלים ללחוש לה (לפי סברתו יתכן שאם כבר אכלה, אין צורך ללחוש). אך המאירי כתב "עוברת שהריחה בשר קודש או חזיר או ביוכ"פ, לוחשין לה". וכן כתב הלבוש, שהלחש מועיל גם למאכלות אסורות.

ח. ודוקא במעוברת נאמרה הלכה זו, אבל כל אדם, אם לא נשתנו פניו, אף שאומר צריך אני לאכול, אין אחרים מאכילים אותו. אך לו עצמו מותר לאכול, ד"ל יודע מרת נפשו, כיון שמרגיש בעצמו שיוכל לבוא לידי סכנה. כ"כ החת"ס הביאו המשנ"ב תרי"ז ו'. ונראה, דאעפ"י שאסור לנו להאכילו, משום שלדידן הרי הוא בחזקת בריא, בכל זאת מותר לנו לומר לו "שבחת"ס נאמר שמותר לך בעצמך לאכול", וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצוק"ל.

ויתכן שאם הוא לבדו אינו יכול לאכול בכחות עצמו, כגון, גידם וכדומה, מותר אף להגיש לפיו, משום דרק כשיכול לאכול בעצמו, אסור לנו להאכילו, וביותר, שאת הבליעה יעשה הוא. וצ"ע למעשה.

ג. כשמאכילין את המעוברת שהריחה יש לתת לה לפי סדר זה:
תחילה יש לנסות^{יא} לתת לה כמה טיפות מן הרוטב, אולי תתישב דעתה.

ט. כתב הנצי"ב בהעמק שאלה, שנחלקו הרמב"ן והראשונים, אם מעוברת שהריחה מחללים יום כיפור, רק כדי להציל את האם, או שמחללים יום כיפור גם כדי להציל את הולד.

והסוברים שמחללים למען הולד, שיטתם היא שעיקר הטעם של פיקוח נפש, הוא מהטעם של חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, ולכן גם על העובר בלבד מחללים. מה שאין כן הסוברים שעיקר הטעם הוא משום חביבות נפשם של ישראל, לשיטתם אין מחללים יום כיפור על הצלת העובר בלבד, משום שעדיין אינו בכלל הפסוק "אלה המצוות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", ע"ש.

י. סימן תרי"ז משנ"ב א'. ובתוך מ' יום להריונה, צ"ע, כמבואר שם בשעה"צ א'.

יא. בטור מובאים ג' דרגות ב"הקל הקל תחילה" בדין מעוברת שהריחה: א. נותנים לה כוש ברוטב. ב. רוטב. ג. מן האיסור עצמו. יעו"ש בב"י ובכ"ח סימן תרי"ז. וג' חילוקים אלו נכתבו בגמ' יומא דף פב. ת"ר עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר, תוחבין לה כוש ברוטב ומניחים על פיה, אם נתיישרה דעתה מוטב, ואם לאו, מאכילין אותה רוטב עצמה ואם נתיישרה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמו. והנה יש להבין מה החילוק בין כוש ברוטב, שהוא דרגה א'. לרוטב עצמו, שהוא דרגה ב'. ועוד, מה החילוק ביום הכיפורים בין רוטב למאכל עצמו. דבשלמא בבשר קודש או בבשר נבילה, יש הבדל גדול ביניהם, שאיסור הרוטב הוא רק מדין "טעם כעיקר", משא"כ הבשר הוא גופו של איסור, אבל ביום הכיפורים דמיירי במאכל ומשקה כשר, מה לי רוטב ומה לי מאכל, זה וזה מבטלים העינוי. והנה על השאלה הראשונה, מיישב המשנ"ב בסימן תרי"ז ד' שהחילוק הוא בכמות, דכוש ברוטב הוא כמה טיפות ואילו רוטב הוא מרובה ממנו. ובתוספות יום הכיפורים הביא דברי רש"י שפירש תוחבין לה כוש ומניחין על פיה ו"מוצצתו", וכוונתו, דברוטב יש בו ממש, משא"כ בכוש ברוטב אין בו ממשות כי אם מציצה ולא הוי אלא רק טעם גרידא וכמו שטיפת הפה, דמשמע בסימן תקס"ז משנ"ב י"א שאסורה מדרבנן. וכע"ז כתב הרמ"א בסימן תקס"ז בשם המרדכי שמותר ללעוס עצי קנמון ללחלח גרונו ולהפליט, מלבד ביוכ"פ דאסור, דאיסורו מדרבנן, וכדמשמע שם בבאו"ה ד"ה וביוהכ"פ. וכך גם בענינו יתכן שמקצת הטעם היוצא מהכוש, מתבטל ברוק שבפיו ואינו יורד למעיו.

ועל הקושיא השניה עמדו הב"י והתוספות יוהכ"פ. הב"י תירץ שהכוונה לשומן של איסור, שאז הרוטב קל ממנו, משום שהוא טעם בלבד. עוד תירץ שמאכילין אותה בתחילה, היותר מעט שאפשר, דהיינו רוטב. ואולי כוונתו שהשיעור של שתיה, גדול יותר מאכילה, דשיעור השתיה הוא כ-40 גרם בערך, ואילו האכילה 30 גרם, נמצא ש-10 גרם שתיה, הוא רבע מהשיעור, ואילו 10 גרם מאכל הוא שליש, לכן יש להעדיף לתת לה לשתות מאשר לאכול. ובימינו נוהגים שאדם שאינו מרגיש טוב מחמת הצום, מנסים תחילה להרטיב את פניו במים, ולהושיבו ליד חלון פתוח.

לא נתיישרה דעתה, נותנים לה רוטב פחות פחות מכשיעור. ואם גם בזה לא נתיישרה דעתה, נותנים לה מן המאכל עצמו פחות פחות מכשיעור (כמו שיבואר להלן פרק נ"ה) עד שתתיישר דעתה².

יב. מתני' אבות פ"ה, "עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, לא הפילה אשה מריח בשר הקדש". וכתב שם רש"י שאילו היתה מריחה, לא היו נותנים לה לאכול מבשר הקודש, לפיכך נעשה הנס שלא הפילה אשה מהריח. ותמהו תוס' חדשים מהא דאמרינן ביומא דף פב. "מעוברת שהריחה בשר קודש, תוחבין לה כוש ברוטב". ותירץ הרב ר' שאול שהסוגיא ביומא כוונתה לאשה שהוכר עוברת (שאז נקראת "מעוברת"), ואילו המשנה באבות מיירי כשעדיין לא הוכר עוברת (שנקראת בשם "אשה"), שאינה נאמנת לומר שהיא מעוברת ומסוכנת, שאין מאכילים אותה. והדברים הובאו בחת"ס אבהע"ז ח"ב תשובה פ"ב.

ובבני ציון סי' קס"ז כתב דאיסור גזל לא הותר אפילו בפיקוח נפש, משום שישנם שני סוגי קודש, קדשים שיצאו מידי מעילה שהם ממון כהן, שאותם מאכילים למסוכן, ולקדשים אלו מתכוונת הגמרא ביומא, משא"כ במסכת אבות, ששם מדובר בבשר של אברי המערכה, שאילו הייתה מתאוה להם לא היו נותנים לה אותם, דאין מצילים בממון גבוה כשם שאין מצילים בממון חבירו. (וישנם פוסקים החולקים על הבנין ציון, והביאם הבנין ציון בסימן קס"ח, וסוברים שלא מסתבר לומר שאיסור גזל אינו נדחה במקום סכנה, ודחו הראיה שהביא הבנין ציון מעבודה שאינה דוחה גזל).

ותמה החכמת שלמה בסימן תרי"ז ב'. דהרי עד אחד נאמן באיסורים, וא"כ למה לא תהא נאמנת לומר שהיא מעוברת ומסוכנת. ודברי הרב ר' שאול והחת"ס צ"ב.

עוד יש לתמוה עליהם מדברי הרמב"ן ביומא דף פב. שכתב שמחללים שבת להציל עובר אף שהוא פחות ממ' יום וכדעת בעל ההלכות. הרי שמאמינים לה, דאל"ה איך נדע תוך מ' יום שהיא מעוברת. ויעוין גם ב"אשכול" המובא בשעה"צ תרי"ז א' שדן אם מאכילים את המעוברת תוך מ' יום, ומוכח מזה שהאשה נאמנת לומר שהיא מעוברת. ואולי אפשר ליישב על פי המבואר ביור"ד סימן קפ"ט ל"ג, שאין האשה מסולקת דמים עד שיוכר עוברת, ומבואר בתשובות רע"א שבימי הש"ס לא היה נפסק הוסת עד ג' חדשים, נמצא שתוך ג' חדשים אין לה עדיין הוכחה ברורה שהיא מעוברת, ובפרט דמצינו שאשה שהריחה ולא נשתנו פניה, אינה בסכנה ממש, וכמבואר בהגה"מ הלכות שביטת עשור פ"ב ה'. נמצא דחשש הסכנה הוא רחוק ולכן לא היו נותנים לה מבשר הקודש. אלא דכתב החת"ס דלה עצמה מותר לאכול, מאחר ו"לב יודע מרת נפשו", והשי"ת נתן לאדם חוש ורגש עמוק שידע על פיו לשמור על בריאותו, וכמבואר ב"ספר החיים" שכ"ט פ"ח. ועוד, שהרי שנינו בכתובות כב: באומרת "ברי לי", ופירש"י שאילו היה חי היה בא, וטענה זו אינה משכנעת את בית דין, אולם מאידך א"א להוציאה כשנשאת לעד. וכע"ז ביור"ד קפ"ז ו' ברמ"א, שאם אומרת ברי לי שאין דם זה בא מהמקור, נאמנת וטהורה. יעו"ש בפתחי תשובה. והרמב"ן שכתב דמחללין שבת להציל עובר אף שהוא פחות

ואם עדיין לא נתיישרה דעתה מאכילין אותה כשיעור עד שתתיישר דעתה.

כהו עיניה

ד. כהו עיניה ואינה יכולה לראות מחמת הצום, מאכילין אותה עד שיאורו עיניה^ג.

חולשה

ה. נחלשה הרבה ונראה לרוב בני אדם שאצלה שהיא מסוכנת, מאכילים אותה. וכן הדין בכל אדם.

מעוברת לאחר ב' הפלות מחמת הצום

ו. מעוברת, שהפילה ב' פעמים מחמת הצום, חייבת לאכול ביום הכפורים^ד. כמו כן אם הפילה שלא מחמת הצום, אלא שרופא מומחה

ממ' יום, מיירי שהיו לה סימנים ברורים שהיא מעוברת, כגון שפסק וסתה וחשה בראשה ואבריה כבדים עליה ומכירה ויודעת בעצמה שכך דרכה תמיד כשהיא מעוברת ואינה כרוב הנשים שלא נפסק וסתן, דבכה^ה ודאי נאמנת, וגם בבית המקדש היו נותנים לה מבשר הקודש, אילו היתה אומרת סימנים אלו, אלא שהנס היה לרוב הנשים שלא היה להם סימנים הללו ושוסתם לא פסק בג' חדשים הראשונים, שלהם לא היו נותנים מבשר הקודש. ובימינו כשהיא אומרת נפסק לי הוסת ואני מרגישה כדרך כל המעוברות, נאמנת.

יג. סימן תרי"ח סעיף ט' וסעיף ו' ברמ"א. ושמענו מהגרי"ש אלישיב זצוק"ל דה"ה אם חשכו עיניו ואינו רואה בהן ומרגיש כמו התחלת עלפון, הרי הוא בכלל אחזו בולמוס. וכעין זה כתב באגרות משה ח"ד או"ח קכ"א "אם קשה התענית לפני החולה כל כך עד שמתעלפת, או אף קרוב לזה, היינו שרואים שמראה פניה משתנות, הוא כעין הא דאחזו בולמוס, דתנן ביומא פג. ואף שהתם השינוי במאור העינים, מסתבר ששינוי אחר שהוא מצד מחלה אחרת שגורם התענית ג"כ הוא בדין זה. ואף שאולי שייך לחלק, כיון דלא ברור החילוק, יש להקל בפקוח נפש". ויעוין ב"ערוך השלחן" סימן תרי"ח א' שכתב, דכשמוטל במטה ואינו יכול לירד ממנה ואין רופא שיחזה דעתו עליו, הוי חולה שיש בו סכנה. ויעוין שערים המצוינים בהלכה קל"ג י'.

יד. מהרש"ם בארחות חיים סימן תרי"ז א', דבפקו"נ מספיק פעמיים, וכמבואר ביבמות סד: וכן פסק הג"ר יצחק אלחנן, הובא בקובץ "הלכה ורפואה" ח"ד עמוד ז'. ונראה דאפילו אם לא הפילה בפועל. אלא אחזזה צירים מוקדמים והביאוה לבית חולים

קבע שהצום עלול להזיק לה ותפיל, מסתבר שתאכל פחות פחות מכשיעור (אלא אם כן יאמר הרופא אחרת), ויעויין בפרק נ"א הערה י"ג טו.

מחלות מסכנות חיים

ז. חולת סכרת המטופלת על ידי זריקות¹ אינסולין, אין לה לצום, כדי שלא תסתכן.

כמו כן הסובלת ממחלת לב או לחץ דם גבוה, מחלת כליות או ריאות וכן ממחלת נפילה², או ממחלת נפש, כגון דכאון³ חמור וכדומה טו, בכל אלו תתייעץ עם רופא ומורה הוראה, כיון שיש מקרים שמותר לה לאכול

והפסיקו את הצירים, יתכן שמותר לה לאכול ולשתות פחות פחות מכשיעור, וצ"ע וראה להלן בסעיף ט'. ועיין לעיל פרק ל' הערה ח'.

טו. **אשה שהפילה ג' פעמים בחדשים הראשונים האם תצום ביום הכיפורים שא"ל:**

מעשה באשה שהפילה שלוש פעמים בחודשים הראשונים להריונה, הרופאים לא ידעו את הסיבה לכך, האם תצום ביום הכיפורים בתחילת הריונה כאשר הרופאים טוענים שהיא חייבת לשתות?

תשובה:

נראה שעליה לשתות פחות פחות מכשיעור. שכתב המשנ"ב סי' תק"נ בשעה"צ אות ב', בראשית ימי עיבורה העובר חלוש ביותר וענוי או סיגוף קל מפסידו בוודאי ומסכן גם את המעוברת, לפיכך המיקל נשכר בלי ספק, עכ"ל. דברי המשנ"ב אמורים על ד' תעניות שהן מדרבנן וקלים יותר מיום הכיפורים, אבל נלמד מכאן לגבי אשה שכבר הפילה ג' פעמים בחודשים הראשונים, שכנראה שהיא רגישה מאד, ולכן יש להסתפק שמא הצום יפסידו ותשתה פחות מכשיעור.

ויתכן שגם אם הפילה פעמיים יש לה לשתות פחות מכשיעור, משום דבסכנת נפשות חוששים גם לפעמיים, כמבואר במסכת יבמות דף סד: , אבל אם ביניהם ילדה ולא הפילה, יתכן שלא תשתה, וצ"ע. ומסתבר שאם הפילה בחודשים הראשונים וכעת היא בחודשים האחרונים, אין ראייה מזה לזה.

טז. סימן תקנ"ד משנ"ב י', ומבואר שם בפרמ"ג דה"ה לענין יוכ"פ, משום דהשוטה עלול להמית עצמו או אחרים והוא בכלל פקו"נ. וכ"כ בתשובת חבלים בנעימים ח"ד י"ג, ובפרי הארץ יור"ד ח"ג סימן ב', והביא את דברי הרמ"א שכ"ח ל"ה, דאין ברוח רעה סכנה.

ובמנחת פתים הקשה ממש"כ הב"י יור"ד סימן רכ"ח, דחולי רוח רעה הוא חולה שיש בו סכנה. ויעוין שערים המצוינים בהלכה קל"ג.

1. injections 2. epilepsy 3. depression

שיעור שלם ויש מקרים שמותר לה לאכול" רק "פחות פחות מכשיעור" ויש מקרים שמותר רק לשתות ולא לאכול. וכן להיפך.

הפסקה בהרגשת תנועות עובר

ח. פסקו פעימות הלב או שהפסיקה להרגיש את תנועות העובר, יש לאכול דבר מתוק (כגון, קובית שוקולד) ולאחר 20 דקות יש לשכב על צד שמאל חצי שעה ולהתרכז בהרגשת תנועות העובר. במידה ולא מרגישה תנועות, יש לחזור על הפעולה שנית ותטלטל בטנה. במידה ועברו שעותיים ללא תחושת תנועות העובר, יש לפנות לבית החולים.

צירים מוקדמים

ט. אחווה צירים עקב הצום לפני זמן הלידה, מסתבר שמותר לה לאכול או לשתות, מאחר והצום עלול לזרז את הלידה ולסכן את העובר. ויש לה לנסוע מיד לבית חולים י"ט.

אחווה צירים בסוף ההריון

י. אחווה צירים בסוף ההריון (אף כשאננם סדירים, ועדיין לא הופיעו ג' הסימנים, יעוין לעיל פרק ל') והיא צמאה מאד או חלושה וקיים חשש

שמענו על חולה לב שסבל מאנגינה פקטוריס, שאמר לו הרופא שמותר לו לצום ביום הכפורים, ואדרבה, הצום הוא טובה עבורו ויוסיף לבריאותו. ושאלו את הרב מבריסק זצ"ל אם לצום? והשיב, "חולה זה זקוק לאכול, ולכן ביום הכפורים יאכל, ואם רוצה לקיים את דברי הרופא, יצום ב"א בתשרי".

מסתבר שהרב מבריסק חשש שאם ירצה החולה לקיים את דברי הרופא ביום כיפור, יכנס ללחץ ומתח נפשי ויחשוב שחייב לצום, לכן אמר לו שאם חשקה נפשו לצום, יעשה זאת ב"א בתשרי, ופשוט שאין ללמוד ממעשה זה לשאר חולים.

יז. לעניין חולה שיש בו סכנה האם יתחיל לאכול מליל יום הכפורים כל חצי שעה פחות מכשיעור או שימתין ויאכל רק ביום אכילה ושתיה מרובה ראה במוספים וביאורים בסוף הספר סימן ס"ו.

יח. לעניין האם לאכול פעם אחת כשיעור או ג' פעמים חצי שיעור ראה במוספים וביאורים בסוף הספר סימן ס"ז.

יט. ושמענו מד"ר בני חן שבמידה והתחילו צירים מוקדמים (עד שבוע 38), יש לשתות בין ליטר ל-2 ליטר. אם היא חלשה עדיף לשתות מתוק.

שתגיע לאיבוד נוזלים, או שלא יהיה לה כח ללדת, מסתבר שמותר לה לשנות פחות מכשיעור ובמקרים מסוימים תשתה אף ללא הגבלה.

התנהגות נכונה למניעת אכילה בצום

יא. מעוברת החוששת מהצום, יש לייעץ לה שתשכב מתחלת הלילה בביתה ליד חלון מאוורר במשך כל יום הכיפורים ולא תלך לבית הכנסת, כי עדיף שתישאר בביתה, שעי"ז תוכל לצום³. וישתדלו, שאחרים יטפלו בילדיה ולא היא. ויכינו מאכל ושתיה בשיעורים של פחות פחות מכשיעור, וכן פתילה נגד סחרחורת⁴ והקאות.

אכילת מאכלות אסורות בהריון

יב. כתב באור זרוע, צריכים להזהיר מעוברת שתשמור עצמה בכל היותר שאפשר, שלא תאכל בשר חזיר ונבילות וטריפות.

כ. כמבואר בתשובות חת"ס ח"ו כ"ג.

4. vertigo

חנה העקרה נפקדה בתפילתה

"וחנה היא מדברת על לבה"

וכתוב בברכות דף לא:

"אמרה לפניו: רבנו של עולם כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה, עינים לראות ואזנים לשמוע, חוטם להריח, פה לדבר, ידיים לעשות בהם מלאכה, רגלים להלך בהן, דדים להניק בהם. דדים הללו שנתת על לבי למה? לא להניק בהן! תן לי בן ואניק בהן".

ולכאורה קשה שכל העקרות יטענו טענה זו?

השיב על כך ה"חתם סופר" בדרשותיו שנ"ט ט"ב.

רמ"ח האיברים נבראו לקיים רמ"ח מצות עשה, וכשאדם אינו מבטל אבריו מקיום מצות ה', רק אז, לא יושבת שום אבר מעבודתו. חנה שאברה קיימו מצות ה' כולן, נפקדה למרות שהייתה עקרה.

וכך הייתה תפלתו של כהן גדול ביום הכפורים: "... יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו... שנת פרי בטננו... תברך. שנה שלא תפיל אשה את פרי בטנה".

אכילה ביום כפור, כשנחלקו הדיעות בין רופאים, או עם החולה והיולדת

מספר הרופאים שאומרים "צריך לאכול"	מספר הרופאים שאומרים "לא צריך לאכול"	החולה סובר	הלכה
אחד	אחד ^א	שותק, או אומר איני יודע	מאכילין ^ב
אחד	אחד	איני צריך ^ג	אין מאכילין ^ד
אחד	שנים	שותק, או אומר איני יודע ^ה	אין מאכילין ^ו
אחד והוא מופלג ^ז	אפילו מאה	אפילו אומר איני צריך	מאכילין ^ח
אחד, מסופק אם יסתכן כשיצום	אחד	שותק, או אומר איני יודע	מאכילין ^ט
אחד, מסופק אם יסתכן כשיצום	אפילו אם החולה בעצמו רופא מומחה	איני צריך	מאכילין ^י
רופא והוא עצמו החולה ומסתפק אם יסתכן כשיצום	אחד		מאכילין לדעת הט"ז ^{יא}
שנים	רופא אחד מופלג	אפילו אומר איני צריך	מאכילין ^{יב}
שנים	שנים מופלגים	שותק או אומר איני יודע או אפילו אומר איני צריך	מאכילין לדעת הרמ"א ^{יג}
שנים	אפילו מאה	אפילו אומר איני צריך	מאכילין ^{יד}
שנים, שמסתפקים, אם יסתכן כשיצום	שנים	שותק, או אומר איני יודע וכל שכן כשאומר איני צריך	אין מאכילין ^{טו}
אין	אפילו מאה מומחים	צריך אני	מאכילין ^{טז}
אין	אחד	מסופק אם יסתכן כשיצום	אין מאכילין ^{יז}
אין	רופא אחד אומר "אם יאכל יזיקהו"	צריך אני שגברה חולשתי	מאכילין ^{יח}

א. וכמו כן בשנים נגד שנים ושלווה נגד שלושה. רמ"א תרי"ח ב'. ב. משום שספק נפשות להקל. שו"ע או"ח סימן תרי"ח סעיף ב'. ג. ובאופן שנתבאר בהערה י"ז. ד. מצרפים דעת החולה לדעת הרופא האומר איני צריך ואין דבריו של האחד האומר צריך במקום שנים. שם סעיף ג'. ה. וכל שכן באומר איני צריך. ו. אין דבריו של אחד במקום שנים. שם סעיף ג'. ז. ומסתבר שדווקא כשמומחיותו מתבטאת בשטח זה שעליו דנים, וכמו שכתב המ"ב מופלגים בחכמה "זו", וגם מסתבר שהמומחה הנאמר כאן אין הכוונה שנתפרסם בחכמה מכח חדרושים שהמציא, כי יתכן לפעמים שהרופא שאינו מפורסם כל כך מבין בטיב המחלה לא פחות ממומחה זה. ח. במשנה נאמר מאכילים אותו על פי "מומחים", הרי שהמומחיות קובעת. משנ"ב י'. ט. ספק נפשות להקל. משנ"ב ט"ו. י. אולי נבעת ואינו מרגיש בחליו מחמת רוב חולשה. משנ"ב שם ג' וספיקו של הרופא להקל, ובדברי החולה אין מתחשבין אלא כשאומר צריך אני. שם סעיף ה'. יא. כמו בדין

ה'. והאליהו רבה מפקפק בזה, דאפשר שאינו מבין על עצמו בעת מחלתו אף שהוא רופא. ואם התלווה למחלה חום ויש להניח שבגללה אין שיקול דעתו של החולה צלול, הכריע המשנ"ב כדברי האליהו רבה שאין מאכילין. יעוין משנ"ב ט"ו. יב. רוב הדעות גם קובע. שם. יג. משום שדווקא להקל מתחשבים בדעת המומחה ולא להחמיר, אולם דעת המג"א וא"ר שמתחשבים בדעת המומחים ואין מאכילים. רמ"א סעיף ב'. משנ"ב ושו"ע הגרש"ז ה'. ומלשון הביאו"ה בסימן שכ"ח סעיף י' משמע שנוטה לפסוק כמותם, אולם שו"ע הגרש"ז וערוך השלחן פסקו כרמ"א וספק נפשות להקל. יד. יעוין מטה אפרים תרי"ח. ובשו"ע הגרש"ז כתב, דבשלושה והם רוב במנין ובחכמה ואומרים אינו צריך ושנים אומרים צריך, מאכילים. ואולי אין המטה אפרים חולק ודבריו כשיש ביניהם מופלג והשנים מבטלים דעתם כנגדם. טו. שנים נחשבים כמאה. שם סעיף ד. טז. שנים מסופקים נגד שנים ודאין אין דעתם כלום, כך מצדד המטה אפרים, שעה"צ י"ח. אבל ביולדת יש בסיס למסופקים. יז. "לב יודע מרת נפשו". שם סעיף א' וברמ"א סעיף ד' ובערוך השלחן ה'. ומסתבר שדווקא באדם שנחלש מחמת חום או מחלה אחרת ונחלקו הדעות אם הצום יביאנו לכלל סכנה עקב חולשתו, בזה יש להתחשב בדעת החולה משום שלב יודע מרת נפשו, אבל אם החולה אומר שהצום יביאנו לידי סכנה לא מחמת חולשה אלא בגלל סיבות רפואיות, כגון אם לא ישתה יבא לידי התקף כליות והרופא מכחישו, יש להתחשב בדעת הרופא, אלא א"כ יש לחולה ניסיון שהצום מביאו לסכנה אפשר ששומעין לו, ויעוין הערה יט. יח. רוב חולים אינם יודעים במחלה שלהם. שם. ויתכן דה"ה ביולדת לאחר ג' יום. יעוין משנ"ב תרי"ז י"א. יט. אם החולה אומר שגברה חולשתו ואם לא יאכל יסתכן מחמת חולשה, אפילו כשהרופא אומר שלא יסתכן מחולשה, ואדרבה, אם יאכל יינזק, שומעים לחולה ומאכילים אותו, משום שלב יודע מרת נפשו, ואין לנו לחוש לסכנה העתידה לבא לפי דברי הרופא אלא בסכנה המיידית. ואם הרופא והחולה חלוקים בדעתם לגבי תרופה פלונית, שהחולה אומר שהוא זקוק לה, והרופא אומר שתזיק לו, שומעים לרופא, מפני שהדבר תלוי בחכמת הרפואה, ובזה מוסמך יותר הרופא. מחצית השקל סימן שכ"ח ר. ומכל מקום כשהחולה אומר ידוע לי שטבע גופי להתרפאות מתרופה זו והרופא מכחישו, יתכן ששומעים לחולה, משום שעל גופו בקי החולה יותר מהרופא, וכן כשהחולה אומר שזקוק הוא לתרופה מסוימת שמועילה ללב, והרופא מכחיש ואומר שאין רואה שום חולשה בלב אבל שניהם מסכימים שלחולשה בלב מועילה תרופה זו, בזה שומעים לחולה, כי לב יודע מרת נפשו. ביאור הלכה סימן שכ"ח סעיף י'.

פרק נד

אכילה ביום הכיפורים לפני הלידה ולאחריה

יולדת שהופיעו אצלה אחד מג' סימנים

א. אין ליולדת להתענות ביום הכפורים, משעה שהופיע אצלה אחד מג' סימני יולדת, שהם:

(א) משתשב על המשבר, כלומר, אחווה חבלי לידה.

(ב) משעה שהדם שותת ויורד.

(ג) משעה שחברותיה נושאות אותה בזרועותיה ואין בה כח להלך*.

תוך ג' ימים שאחרי הלידה

ב. יולדת² תוך ג' ימים ללידתה (דהיינו, שילדה בח' או ב־ט' בתשרי, או ביום הכפורים³) מאכילים אותה כדרכה ואין צריך להאכילה

א. סימן תרי"ז משנ"ב ט'. ובחדושי הגרי"ז סוף יומא דייק מהרמב"ם בפ"ב מהלכות שבת, שהכורעת לילד הרי היא בסכנת נפשות ומחללים עליה שבת, וזה עוד קודם ביאת ג' הסימנים שכתבם הרמב"ם בהלכה י"ג. ולפי שיטה זו, יתכן שמשעה שכורעת לילד מותר לה לאכול כפי הצורך, וצ"ע. ודברי הגרי"ז הובאו בארוכה לקמן הערה ד'.

ירידת מים

ירדו מי השפיר, עדיין אינה רשאית לאכול (אלא א"כ יאמר הרופא אחרת), כיון שהלידה מתחילה משעה שהדם שותת, כמבואר במשנ"ב הנ"ל. ואעפ"י שמותר כבר לקרוא למיילדת (או להזמין אמבולנס) כדי שלא נאחר את ההכנות ללידה וכמבואר לעיל פרק ג', מ"מ כיון שהצום עדיין אינו מסכן אותה, אינה רשאית לאכול. ויעוין לעיל פרק ל', בביאור ג' סימני היולדת.

ב. והוא הדין מפלת, סימן תרי"ז באו"ה ד"ה יולדת. ויעוין לעיל פרק ל"ח סעיף ה'.

ג. דעת השו"ע תרי"ז ד' היא שאין מונין את הימים מעל"ע. כגון אם ילדה ב' בתשרי לפנות ערב, אין מאכילים אותה ביוהכ"פ אם לא אמרה צריכה אני. והמשנ"ב בס"ק י"ג הביא חולקים, וכתב דיש להקל למעשה. ובשעה"צ י"ט כתב ומ"מ נראה דיש להאכילה פחות פחות מכשיעור.